

CHIN SEVGI

Onore de Balzak

ONORE DE BALZAK.

CHIN SEVGI (HIKOYA)

Ilohiy xaloskorimiz Iso Masix tavalludidan boshlangan melodiylar yil hisobi bo'yicha o'n uchinchi asrning boshlarida yoxud shunga yaqin bir paytda Parij shahrida ajib bir sevgi voqeasi sodir bo'lganki, u butun shahar ahlini, shuningdek, qirol a'yonlarini ham behad hayratlantirgan. Din peshvolari, ruhoniy otalar esa ushbu voqeani bizga yodnoma sifatida yozib qoldirganlar; ularning bu ishda qanday xizmat ko'rsatganlarini quyidagi satrlardan bilib olursiz.

Bayon qilayotgan voqeamiz qahramoni Tur shahri fuqarosi ekan. Avom xalq uni soddagina qilib "turlik" deb atagan, sababki, u bizning munavvar Turda tug'ilgan va asl ismi Anso bo'lgan. Ushbu saxovatli hamshaharimiz keksayib qolgan paytida o'zi tug'ilgan qadr-don Turga qaytib kelibdi va agar shaharning hamda abbatlikning* solnomalariga ishonsak, u Sen-Marten shahrining meri bo'libdi, lekin Parijda yashagan paytida u mohir zargar bo'lib dovuq qozongan ekan. Xullasi kalom, Anso navqiron yigitlik chog'ida o'zining o'ta halol va diyonatli kimsa ekanligi va o'zga ezgu fazilatlarini sharofati tufayli Parij shahrining fuqarosi bo'lgan ekan hamda qirol homiylikni sotib olib (u zamonda bunday homiylik pul turarkan), uning tabaasi bo'libdi. Sen-Deni ko'chasida Sen-Le cherkovi yonida Ansoning boj to'lamay qurgan o'z uyi bo'lib, bu yerdagi ustaxonada u zo'r mahorat bilan yasayotgan go'zal taqinchoqlar, g'aroyib buyumlar Parijning ko'pchilik fuqarolarini bamisoli ohanrabodek o'ziga tortar ekan. Usta Anso asli turlik bo'lsa ham, boz ustiga, ikkita azamat yigitni bir cho'qishda qochira oladigan kuch-qudratga ega bo'lsa ham, axloqu odobda bag'oyat ibratli, avliyosifat odam bo'lgan. U turli xil ko'ngilochar o'yinxonalari serob bo'lgan ulkan shaharda yashasa-da, hattoki ayni gulday ochilgan, qirchillama yigit chog'ida ham, biron marta bo'lsin Parijning ishratxona yo fohishaxonalari qadam qo'ymagan. Ko'pchilikning aytishicha, ushbu fazilat Xudo tomonidan biz bandalariga ato etilgan insoniy ongni barkamol qilarkanki, faqat shundagina biz muqaddas dinimiz asrorlarining homiysi bo'lmish imon-e'tiqodni to'g'ri idrok eta olar ekanmiz; binobarin, men zargarimizning axloqiy pokligi sababini chuqurroq anglab olmog'imiz zarur, deb hisoblayman. Eng birinchi navbatda shunga e'tibor beringki, kitobxon, Anso Parijga piyoda yurib kelibdi, o'sha zamondagi shahar fuqarolarining e'tirof etishicha, u Ayyub

payg‘ambardan ham abgorroq ahvolda ekan va zumda “pov” etib yonib, “pis” etib o‘chadigan o‘zga turliklardan farqli o‘laroq, metin irodali odam bo‘lgan va sabr-matonatda o‘z g‘animidan qasos olishga chog‘langan rohibdan qolishmas ekan. U ustaga shogirdlik qilgan paytlarida astoydil tirishqoqlik bilan ishlagan; o‘zi usta bo‘lganidan keyin esa, mehnatsevarlik layoqatini o‘n chandon oshirgan, har doim va har jabhada o‘z kasbiga xos bo‘lgan yangi-yangi usullarni o‘rgangan, o‘zi ham eng antiqa usullarni kashf etgan va bu izlanishlari oqibatida ko‘p yangiliklarni ixtiro qilgan. Uyiga kechikib qaytayotgan o‘tkinchi odamlar, shahar ko‘chalarini nazorat qiluvchi tungi soqchilar yoki boshpanasi yo‘q sayoq odamlar har kuni tunda turlikning ustaxonasi derazasida chiroq yonib turganini, jo‘shqin g‘ayratli ustaning esa, ustaxona eshigini ichidan zanjirlab, ammo qulog‘ini ding qilgan holda o‘z shogirdi bilan birgalikda bolg‘achasini do‘qillatayotganini, nimanidir charxlayotganini, kesayotganini, qayrayotganini, egovlayotganini, yo‘nayotganini ko‘rganlar. Muhtojlik mehnatni vujudga keltiradi, mehnat oliy bilimni yaratadi, bilimdan esa boylik yuzaga keladi. Ey, chervonlarni shamolga sovuruvchi, Qobilning* ishratparast, maishatparast avlodlari, quloq soling! Hattoki nopok maishiy xohishlar ustamiz xayolini bezovta qilib, qalbini g‘ulg‘ulaga solgan paytlarda ham (odatda bu hol so‘qqabosh bandalarda ko‘proq uchrab turadi), dili pok odamlarni yo‘ldan ozdiruvchi shaytonni xochga cho‘qinib daf qilish imkoni bo‘lmagan taqdirda, turlik Anso gunoh ishga yetaklamoqchi bo‘lgan shum xayollarni bartaraf qilib, jon-jahd bilan bolg‘achasini to‘qillatgancha, oltin va kumushlardan eng nafis, bejirim, fusunkor buyumlar yasar va shu yo‘l bilan tomirlarida jo‘sh urayotgan qaynoq qonini tinchitar ekan. Buning ustiga, turlik Anso quvlik-shumlikni bilmaydigan eng soddadil odam bo‘lgan. Birinchi galda, u Xudodan, keyin o‘g‘rilardan, yana ham ko‘proq mansabdorlardan qo‘rqqan, lekin har turli mashaqqatlar, bezovtaliklar uni hammasidan ham ko‘proq vahimaga solgan. Qo‘li ikkita bo‘lsa ham, hech qachon bir paytda ikki ish bilan mashg‘ul bo‘lmagan. U doim xuddi nikohdan o‘tayotgan kelinchakdek tortinib, sipolik bilan gapirgan. Garchi ruhoniy otalar, harb ahli va o‘zga kazo-kazo zotlar uni donishmand odam deb hisoblashmasa ham, u o‘z ona tilini juda puxta bilgan va odamlar bilan hamsuhbat bo‘lishni yoqtirgan. Oradan vaqt o‘tib, usta bilan tobora yaqinroq muloqotda bo‘la boshlagan parijsliklar unga qanday kun kechirmoq lozimligi haqida turfa xil saboqlar berganlar; chunonchi, hayotda mudom o‘zi tanlagan yo‘ldan borishni va birovlarining ishi uchun bosh qotirib, yo‘ldan adashmaslikni, ko‘rpaga qarab oyoq uzatishni, hech kimdan pul qarz so‘ramaslikni va hech kimga qarz bermaslikni, hamisha quloqni ding qilib, sergak bo‘lib yashashni, firibgarlarning yolg‘on gaplariga uchmaslikni, qanday ish bilan shug‘ullanayotgani haqida hech kimga og‘izdan gullab qo‘ymaslikni, bergan

va'dasida qat'iy turishni, hattoki suvni ham bekorga isrof qilib to'kmaslikni, pashsha singari befarosat bo'lmaslikni, o'z tashvishini odamlardan sir tutishni, hamyonini hech kimga ishonib berib qo'ymaslikni, ko'chada yurganida atrofga olazarak bo'lib qaramaslikni va yasagan buyumlarini ularga sarflagan mehnatidan qimmatroqqa sotishni o'rgatganlar. Mana shu hayotiy donishmandlik qoidalari uning o'z foydasini ko'zlab halol pul topishi uchun zaruriy tajriba orttirishiga imkon bergan. U ana shunday – hech bir kimsaning dilini zarracha og'ritmay yashagan. Metr* Ansoning turmush tarzini kuzatgan ko'pchilik odamlar: “Jin ursin, koshkiydi, uning o'rnida men bo'lsam! Buning uchun bir umr Parij ko'chalarida loy kechib yurishga ham rozi bo'lardim”, – der ekanlar. Lekin boshqa bir toifa odamlar ham borki, ular hatto Frantsiya qiroli bo'lishga ham shaylar! Ey yigit, sen avvalo Xudodan o'sha zargarniki singari qo'l so'ra o'zingga; uning tomirlari bo'rtib chiqqan, zabardast, seryung qo'llari shu qadar chayir bo'lgan ekanki, agar u mushtini tugsa, eng chapdast shogird, hatto ombir bilan ham u mushtni yoya olmas ekan. Aniqki, bunday azamat yigit ushlagan narsasini, agar xohlasa, hech ham changalidan chiqarmaydi. Turlik zargar hatto temirni ham tishlari bilan g'ajib, chaynab yutib yubora olar, oshqozoni o'sha temirni bemalol qabul qilar, ichaklari uni hazm qilib, chiqindisini, yo'lda hech nimaga ziyon-zahmat yetkazmay, tashqariga chiqarib yuborarkan. Turlikning yelkasiga yer kurrasini ko'tartirib qo'ysalar ham qaddi bukilmadi; qadim zamonda bir majusiy zotga shu vazifa yuklangan ekan, faqat Iso Masih dunyoga kelib, ul zotni bu yukdan ozod qilibdi. Ochig'ini aytadigan bo'lsak, turlik yigit bir butun granitdan bir zarb bilan yo'nib yaratilgan odamlardan edi; bunday odamlar ko'p harakat va ovoragarchilik oqibatida yaratilgan shaxslardan afzal bo'ladilar, unday shaxslarning ko'p yerini yamab, tarashlab epaqaga keltiradilar va hamma yog'i yirtiq-yamoq bu kimsalar hech nimaga yaramaydilar. Bir so'z bilan aytganda, metr Anso naq po'latday toblangan, sheryurak odam bo'lib, ko'zlarining nigohi misoli cho'g' ediki, bu cho'g' oltinni eritib yuborishi ham mumkin edi, agar temirchi o'chog'idagi olovning tafti yetarli darajada issiq bo'lmasa; lekin ustaning nigohi hamma narsaning me'yorini biluvchi parvardigorning xohishiga ko'ra, harir bir nam parda bilan to'silgan ediki, aynan shu parda turlikning jo'shqin hovurini bosib turardi, aks holda, u tevarak-atrofdagi hamma narsani kuydirib kulga aylantirishi mumkin edi. Qani, ayting-chi, yomon yigit ekanmi bizning turlik?

Ezgu fazilatlar sohibi bo'lgan bu zargarimiz hayotini chuqurroq kuzatgan har bir inson shunday savol berishi aniq: “Nima uchun ustamiz chig'anoq ichidagi shilliq qurt singari so'qqabosh, axir undagi tabiat ato etgan nodir xislatlar har bir go'zal ayol qalbini rom qilishi mumkin edi-ku?” Lekin kaltafahm tanqidchilar dunyoda muhabbat degan bebaho tuyg'u

borligini bilarmikinlar? Yo‘q, bilmaydilar albatta... Oshiq yigit qaygadir borishi, qayoqdandir qaytib kelishi, nimanidir eshitishi, kimnidir poylashi, goh sukut saqlashi, goh to‘lib-toshib gapirishi, ba‘zan g‘unajak bo‘lib bukilishi yo qaddini g‘ozdek adl tutishi, goh terakdek o‘sib, goh giyohdek kichrayishi va butunlay ko‘rinmay ham qolishi, bironta musiqa asbobini ting‘illatib ma‘shuqasining ko‘nglini ovlashi, tavba qilib, uzr so‘rashi, tupkanning tagiga ravona bo‘lishi, sevgilisining xohishi bilan, o‘lgan-tirilganiga qaramay, qayoqdandir yo‘q narsani yo‘ndirib kelishi, o‘g‘irda suvni tuyishi, tunda oyga termulib, chuqur-chuqur xo‘rsinishi, xonimining mushugi va kuchukchasini erkalashi, tanishlari bilan do‘st tutinishi, bod kasali bilan og‘rigan uning xolasini ko‘rgani kirib, hol-ahvol so‘rashi va bu kampirga: “O, ko‘riningiz juda yaxshi, hali siz bizlardan keyin ham yashaysiz!” – deb uning ko‘nglini ko‘tarishi; keyin esa, xonimining yaqin qarindoshlari nimalarni yoqtirishini so‘rab bilib olishi, hech kimning g‘ashiga tegmasligi, idishlardan birontasini sindirib qo‘ymasligi, osmondagi oyni olib tushib berishi, qayoqdagi tuturuqsiz gaplarni aytib ezmalik qilishi va safsata sotishi, hech tap tortmay, yonib turgan yong‘inni yorib, toshqin suvni kechib o‘tishi, hamda ma‘shuqasi kiygan liboslardan maroqlanib: “Oh, qanday mo‘‘jizaviy bejirim libos!” yoki “Ah, madam, bu libos go‘zal jamolingizni yana ham ochib yuboribdi, azbaroyi xudo!” deyishi; keyin shu gapini yana ming xil taxlitda qaytarishi lozim. Bulardan tashqari, uning o‘zi ham xuddi saroy olifta yigitlari singari, yuz-ko‘zini bo‘yab, sochini silliq tarab, zebo kiyinib, beayov kinoyaviy hazillar qilishi, shaytoni lain boshiga solgan barcha musibatlariga yuzida jilva bilan bardosh berishi, qahru g‘azabini ichiga yutishi, o‘jar xulqini jilovlashi lozim. Mahbubasining onasini ham, xolasining qizini ham, uy xodimasini ham sovg‘a-salomlar bilan xushlashi, ertalabdan to qorong‘u kechgacha xushmuomala bo‘lib, ochiq chehra bilan yurishi, yo Tangrim ko‘rsatgan yo‘ldan borib murodga yetishi, yo shaytonning dumidan tutib jahannamga ketishi kerak. Axir bilasizlar-ku, ayol zotining ko‘nglini olish juda og‘ir vazifa, – dumini bir likillatadiyu ketadi-qoladi, – hatto aytmaydi ham nega sizdan xafa bo‘lganini. Va nihoyat, gapning po‘stkallasini aytadigan bo‘lsak, tangri xush kayfiyatda bo‘lgan chog‘ida yaratgan bir ma‘suma xilqatni sevib qolgan yigit gapga chechanligi bilan uni o‘ziga rom qilishi, atrofida parvona bo‘lib, xuddi shoh Dovud singari musiqa kuylari ila sarmast qilishi, ming-minglab do‘zaxiy azoblarni boshidan kechirishi, bu xonimining sharafiga, Korinf* usulida yasalgan yuzlab hashamatli, jimjimador ustunlar tiklashi, lekin shunga qaramay, agar u o‘sha xilqatni bironta arziyas, nihoniy ishda ranjitib qo‘ygudek bo‘lsa, – holbuki, xonimning o‘zi ham nima istashini bilmaydi, va lekin o‘sha narsani bilishni oshiq yigitidan talab qiladi, – shu zahoti, xuddi moxovdan hazar qilgandek qochib ketadi. Xonim o‘zicha haq – hech nima qilolmaysan. Ba‘zi bir

erkaklar bunday holatda g'amga botadilar, g'azablanadilar va telba bo'la boshlaydilar, buni tasavvur qilish ham qiyin. Ayrim yigitlar shu choti ayri xotinni deb hatto o'z jonlariga qasd qiladilar. Erkak kishi ana shu jihatlari bilan hayvondan farq qiladi, zero, hayvon hech qachon bebaxt sevgi tufayli jinni bo'lmaydi. Mana sizga hayvonlarda qalb yo'qligini bildiruvchi aniq dalil. Oshiq yigit eplay olmaydigan hunar bo'lmasligi kerak dunyoda: u masxaraboz ham, askar ham, tovlamachi ham, hazilkash ham, ko'zboyloqchi ham va yana qiziqchi, qirol, dangasa, rohib, laqma, mayxo'r, firibgar, maqtanchoq, chaqimchi, safsataboz, tuturuqsiz, shilqim, pulni po'choqday sovuruvchi, ovsar, devona bo'la olishi kerak; Iso payg'ambar bunday amallardan voz kechgan, donishmand kimsalar undan ibrat olib, ishq-muhabbatdan yuz o'girmoqdalar. Bunday mash-g'ulotga mukkasidan ketgan kalondimog' erkaklar birinchi navbatda vaqtlarini, jonlari va qonlarini ishq yo'lida qurbon, dil rozlarini oshkor qilishga majbur bo'ladilar, yuraklari, qalblari, fikr-xayollari haqida gapirmay qo'yaqolaylik – ularga haddan ziyod o'ch bo'ladi xotin zoti. Ular bir-birlari bilan chakaklari tinmay valdirasharkan shunday deydilar: “Agar erkak butun borini menga baxshida qilmas ekan, demak, u menga hech nima bermadi, deb hisoblayman”. Yana shunaqangi badqovoq xonimlar bo'ladiki, oshiq yigitlari ularning istaklarini o'lib-tirilib, jonlarini jabborga berib bajargan bo'lsalar ham, qovoqlaridan qor yog'ib: “Bo Xudo, shuyam ish bo'ptimi, muncha lallaymasa!” – deb burunlarini jiyiradilar. Sababki, bu beshafqat, kalondimog' xotinlar hech qachon hech nimaga qoniqmaydilar, doim nimanidir qo'msaganlari-qo'msagan... Bu qonun Parij shahrida bo'lgan, bor va bundan keyin ham kuchini yo'qotmaydi, zero, ayol zotidan bo'lgan chaqaloqlarni cho'qintirayotganlarida ularni faqat Parijdagina namakob suvda cho'miltiradilar. Mana shuning uchun ham Parij ayollari tug'ilgan kunlaridan boshlab mug'ombir, shayton bo'lib o'sadilar.

Metr Anso esa o'z ustaxonasidagi lovullab yonib turgan o'chog'ida kumush eritar, oltinga zarb qilar ekan, yasayotgan bu buyumida kishi ko'zini qamashtirishga qodir bo'lgan ohanjamali bezaklarni ishlab, muhabbatning afsonaviy naqshlarini aks ettirmoqchi bo'lar, ammo buning uchun usta yuragining qo'ri yetarli darajada alangalanmasdi, zero, u hech yerdan jonli nusxa topaolmayotgan edi. O'z-o'zidan ma'lumki, bizga osmondan qovurilgan kakliklar yog'ilib tushmaganiday, iffatli qizlar ham Parijda, hech narsadan hech narsa yo'q, erkaklarning quchog'iga tashlanmaydilar, hattoki ular qirol zargari bo'lganlarida ham. Bizning turlik zargar esa, ilgari aytib o'tganimizdek, nafaqat qirol zargari, yana o'zga fazilat sohibi – axloqan pok inson edi. Lekin metr Anso, qimmatbaho buyumlar xarid qilgani do'koniga kelgan oliynasab va boyvuchcha xonimlardagi saxiy tabiat ato etgan barcha latofatli, malohatli xislatlarni ko'ra olmasdi. Do'konga kelgan bu xonimlar

sho‘x-sho‘x chaqchaqlashishar, xarid qilayotgan buyumlari narxini pasaytirmoqchi bo‘lib, zargarga hazil-huzul gap qotishar, xushomad qilib uni iydirmoqchi bo‘lishardi; ko‘pincha u uyiga qayta turib, shular haqida shoirona teran xayolga botar, o‘zini xuddi uyasi yo‘q kakku qushdek his qilardi. Shunda u o‘ziga-o‘zi bunday derdi: “Bas, endi uylanmasam bo‘lmaydi, xotin uyni supirib-sidiradi, ovqat pishiradi, kiyim-kechakni yamaydi, pokiza saqlaydi, sho‘x-sho‘x qo‘shiqlar aytadi, u mabodo biron-bir taqinchoqni yoqtirib qolsa, hamma eri bor xotinlar singari, menga tantiqlik qilib: “Voy, jonginam, manavini qara, biram chiroyli ekanmi?” – deydi. Bu gapni eshitgan qo‘shnilarim xotinimni darrov tanishadi va men haqimda: “Qanday baxtiyor-a, bu yigit!” – deyi-shadi ichlarida. Shunda zargar o‘zi orzu qilgan ishlarni xayolida birin-ketin amalga oshira boshlaydi: mana, u nikohdan o‘tib uylandi, suyuqli xotinini bag‘riga bosib erkaladi, uni zebziynatli liboslar bilan yasantirdi, unga tilla zanjir sovg‘a qildi, yostiqdoshining boshidan to‘yoq‘igacha – butun vujudini ardoqlab sevdi, o‘zining shaxsiy jamg‘armasini istisno qilganda, uyidagi jamiki ro‘zg‘or va xo‘jalik ishlari va ashyolarini xotinining ixtiyoriga topshirdi. U xotinini bolaxonadagi o‘z yotoqxonasiga joylashtiradi. Bu xonaning derazalari chiroyli, oynaband, yeriga sholcha to‘shalgan, devoriga gulqog‘ozlar yopishtirilgan; bu xonaga Anso ko‘rkam javon va atrofiga sariq rangli parda tortilgan oyoqlari jimjimador juda keng karavot olib chiqib qo‘yadi; chiroyli ko‘zgular sotib oladi... Zargarimiz o‘z uyi eshigiga yaqin kelib qolganida, tasavvuridagi xotinidan o‘ntacha farzand ko‘rgan edi. Evoh, xotin ham, bolalar ham g‘oyib bo‘lishdi bolg‘achaning to‘qillashidan; Anso esa, o‘zi ham sezmay, xayolida orziqib kutgan sharpalarni g‘oyat antiqa chizgilarda aks ettirar, ishqiy armonlarini esa, xaridor xonimlarning ko‘ngliga xush yoquvchi ajoyib suratlar bilan ifodalardi; xaridor xonimlar-ku, bu suratlar zamirida qancha xotin va nechta bola yashirib yotganidan bexabar edilar. Usta zargarimiz o‘z iste‘dodini qancha ko‘p kamolga yetkazgan sari, o‘zi butun dardini ichiga yutib shuncha ko‘proq yovvoyilashib borardi. O‘shanda agar Tangri shafqat qilmaganida, bu dunyodan u muhabbat lazzatidan bahramand bo‘lmay o‘tib ketgan bo‘lardi, vale boqiy dunyoda u albatta chin muhabbat mevasini tatib ko‘rgay. Yuksak fazilatlar sohibi bo‘lmish ulug‘inson Aflotun shunday saboq beradi. Hayhot, biz bu qissamizga turli xil mulohazalarni tiqishtiraversak, uni ortiqcha chekinishlar, nokerak sharhlar bilan semirtirgan bo‘lamiz; odatda, imoni sayoz odamlar, bizdan o‘z ijodimizni aynan shunday chekinishlar, keraksiz sharhlar bilan bejashni talab qiladilar, xuddi qip-yalang‘och bo‘lib dingillab chopqillab yurishni xohlagan bolakayni yo‘rgaklab qo‘yishgandek. Iloyo, o‘sha safsataboz mahmadonalarga iblis o‘zining qizdirilgan panshaxasi bilan uchta huqna* qo‘ysin. Mana endi, hikoyamizni bemalol boshlasak bo‘ladi.

Metr Anso qirq bir yoshga qadam qo‘ygan paytida ajib bir voqeani boshidan kechirdi. Xushhavo kunlarning birida u Senaning so‘l sohilida uylanish haqida teran xayolga berilib sayr qilib yurarkan, Prichetnik dalasi deb atalgan va Sen-Jermen abbatligining (dorilfununning emas) mulki hisoblangan dalaga borib qolganini sezmay qoldi. Turlik usta sayr qilib yurib, bir maysazor o‘tloqda ko‘rdi o‘zini. Bu yerda u nihoyatda g‘aribona kiyingan bir qizni uchratdi; u qiz Ansoni shaharning aslzoda kishilaridan deb o‘ylab, unga ta‘zim qildi va: “Xudo sizni o‘z panohida asrasin, monsenyor” – dedi. Uning qizlargagina xos bo‘lgan nazokatli ovozi shunday iltifotli saxovat bilan yangradiki, samoviy kuyni eslatuvchi bu nafis ovoz zargarni o‘ziga maftun qildiyu bu qizni u chin yurakdan sevib qoldi – o‘sha paytda hamma narsa, ayniqsa, mudom unga tinchlik bermayotgan “qachon uylanarkanman”, degan shirin orzu yo‘lini ravon, mushkulini oson qilgandi. Garchi u hozir shunday xayol og‘ushida bo‘lsa ham, baribir, qizning yonidan o‘tib nari ketdi va burilib orqasiga qaytishga yuragi jur‘at etmadi, zero, belidagi kamarini yechib rohatlanishdan ko‘ra, shu kamaridan sirtmoq yasab o‘zini osishni afzal biluvchi iboli bokira qizdek tortinchoq edi u. Mana, nihoyat, metr Anso u qizdan kamon o‘qi uchib bora oladigan yergacha uzoqlashganida, o‘n yil burun zargarlar ustaxonasiga ishga qabul qilingan, keyin Parijning badavlat fuqarosi bo‘lib, foniyl hayot yo‘lining yarmini bosib o‘tgan odam ayol kishining jamoliga nigoh tashlashga haqli emasmi axir, xususan, taxayyulidagi orzu-istaklari jo‘sh urib unga tinchlik bermayotgan chog‘da, deb juda to‘g‘ri va qat‘iy qarorga keldi u. Mana, shartta orqasiga burilib, qiz turgan yerga qaytib bordi va jur‘at etib uning yuziga qaradi... Qiz oriq sigirining bo‘yniga bog‘langan arqonni tortar, sigir esa, ariq bo‘yidagi o‘tlarni chimdib yeyish bilan ovora edi.

– Yaxshi qiz, – dedi Anso, – siz juda qashshoq bo‘lsangiz kerak, qarasam, hatto yakshanba kuni ham qo‘lingiz orom olmayapti. Nahotki, qamoqqa tushishdan qo‘rqmasangiz?

– Janobim, – dedi qiz ko‘zlarini yerga tikkancha, – nega qo‘rqarkanman, axir men abbatlikning mulkiman-ku. Muhtaram abbat hazratlari kechki ibodatdan keyin sigirni dalaga olib chiqib o‘tlatishimizga ruxsat berganlar.

– Bundan chiqdi, sigir sizning joningizdan ham aziz ekan-da?

– Gapingiz to‘g‘ri, janobim, bizni yedirib-ichiruvchi yagona boquvchimiz shu sigir.

– Sizni bunday abgor ahvolda ko‘rib hayron qolyapman! Kiyimingiz

juldur-juldur... eskirib uvada bo‘lib ketgan, hatto yakshanba kuni ham dalada yalang oyoq yuribsiz, vaholanki, siz shunday bebaho xazinalar sohibasisizki, abbatlikka qarashli butun mulkni aylanib chiqqanda ham bunday boylikni topib bo‘lmaydi. Shahar yigitlari sizga muhabbat izhor qilgani orqangizdan ergashib, jig‘ingizga tegishayotgandir?

– Hecham, janobim. Axir men abbatlikning mulkiman-ku, – deb yana takrorladi qiz va chap qo‘liga taqilgan temir halqani zargarga ko‘rsatdi; bunaqa halqa dalada o‘tlab yurgan uy hayvonlari bo‘yniga osiladi, faqat qizning halqasida qo‘ng‘iroqcha yo‘q edi.

Dilbar qiz ustaga ko‘z tashladi, uning ko‘zlaridagi o‘kinch alomatini ko‘rib, Anso hayrat og‘ushida to‘xtab qoldi. Ma‘lumki, eng kuchli ruhiy iztirob yurakdan yurakka ko‘z orqali yetib boradi.

– Bu nima? – deb so‘radi Anso halqaga qo‘lini tekkizib, – u hamma gapni qizning o‘zidan so‘rab bilmoqchi edi. Garchi bu halqadagi abbatlikning tug‘rosi ancha bo‘rtiq holda bo‘lsa ham, zargar uni ko‘zdan kechirishni istamadi.

– Janobim, men abbatlik mulki – qulning qiziman, shu sababli, menga uylangan har qanday odam, hatto u Parij fuqarosi o‘lsa ham, qulga aylanadi. Ming urinsin, u joni va tani bilan abbatlikning mulki bo‘ladi-yu, mabodo o‘sha odam nikohdan o‘tmay turib men bilan qovushgudek bo‘lsa, o‘shanda ham bolalarimiz abbatlik mulki bo‘lib qoladilar. Shuning uchun ham hamma mendan yuz o‘girgay, men dalada yolg‘iz qolib ketgan bir jonivordek tashlandiq qizman. Hammadan ko‘proq menga alam qiladigani shuki, abbatlik piri buzurgi ko‘ngli xohlagan paytda meni o‘zimga o‘xshagan bironta qulga qo‘shib qo‘yadi. Hattoki hozirgidek juldurvoqi va badbashara bo‘lmaganimda ham, bordi-yu, biron kishi meni chin dildan sevib qolgudek bo‘lsa, baribir, u qo‘limdagi manavi halqani ko‘riboq darrov xuddi qora o‘latga yo‘liqishdan qo‘rqqanday, tiraqaylab qochib ketadi.

Shunday deb qiz yana sigirining arqonidan tortdi.

– Yoshingiz nechada? – so‘radi zargar.

– Bilmayman, janobim, lekin xo‘jayinimiz monsenyor piri buzurg buni yozib qo‘ygan.

Bunday shafqatsizlik qashshoqlikning achchiq azobini tortgan ustamizning rahmini keltirdi. U qiz bilan yonma-yon yurib borarkan, ikkovlari ham teran

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**